

Dr hab. Andrzej Korybski,

Wydział Prawa i Administracji, Katedra Teorii i Filozofii Prawa UMCS,
emerytowany profesor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Lublin, 31 stycznia 2026 r.

Recenzja

w postępowaniu w sprawie nadania doktorowi **Piotrowi Zamelskiemu**
stopnia naukowego doktora habilitowanego w dyscyplinie nauki prawne

- I. Informacje wstępne.
- II. Wniosek dotyczący spełnienia przez doktora Piotra Zamelskiego (dalej w recenzji - Kandydata) wymogów prawnych dopuszczenia Kandydata do postępowania w sprawie nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego.
- III. Szczegółowa analiza dorobku naukowego Kandydata, z uwzględnieniem nowatorstwa tego dorobku oraz jego znaczenia dla dyscypliny nauki prawne, w tym: 1/monografii Kandydata przedstawionej jako zasadnicze osiągnięcie naukowe uzasadniające wszczęcie postępowania habilitacyjnego - w kwestii spełnienia wymogów art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, t.j. Dz. U. 2024, poz. 1571 z późn. zm. (P. Zamelski, Model świadomości prawno-etycznej przedstawicieli zawodów inżynierskich. Studium teoretyczno-prawne i empiryczne, wyd. Politechniki Opolskiej, Opole 2025, 540 stron);
2/ pozostałego dorobku naukowego Kandydata, obejmującego pozycje zgłoszone przez Kandydata w załączniku nr 4 do wniosku z dnia 3 lipca 2025 r. o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego.
- IV. Konkluzja.

Ad. I. Uchwałą nr 158/2024/2025 Rady Dyscypliny Nauki Prawne UKSW z dnia 30 września 2025 r. zostałem powołany do składu komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego doktorowi Piotrowi Zamelskiemu w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki prawne. Mój dorobek naukowy obejmuje ponad 100 publikacji naukowych z zakresu nauk prawnych oraz - częściowo - także innych nauk społecznych powiązanych z naukami prawnymi (w tym socjologii prawa, politologii oraz alternatywnego rozwiązywania sporów). Posiadam stopień doktora habilitowanego nauk prawnych. Kandydat przedstawia swoje osiągnięcie naukowe jako studium teoretyczno- prawne i empiryczne, które tematycznie mieści się w obszarze teorii i filozofii prawa, a zarazem zakłada podejście interdyscyplinarne dzięki nawiązaniu do dorobku innych dyscyplin naukowych i uwzględnieniu wyników badania

ilościowego (s. 2 autoreferatu). Dokonana niżej analiza dorobku naukowego Kandydata, w tym ocena spełnienia wymogów określonych w odpowiednich przepisach prawa obowiązującego, została dokonana z perspektywy nauk prawnych, ze szczególnym uwzględnieniem ogólnych nauk prawnych, w tym metodologii nauk prawnych oraz teorii i filozofii prawa.

Ad II. Do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego Kandydat przedstawił kompletną, wymaganą przez prawo obowiązujące dokumentację, która zawiera informacje w kwestii spełnienia przesłanek prawnych uzasadniających wszczęcie postępowania. Kandydat uzyskał stopień doktora nauk prawnych w 2013 r. na podstawie rozprawy doktorskiej zatytułowanej „Równowaga praw i obowiązków implikacją zasady dobra wspólnego”, przygotowanej pod kierownictwem prof. dr hab. Stanisława L. Stadniczeńko. Jego podstawowym miejscem pracy jest Politechnika Opolska, Wydział Ekonomii i Zarządzania, Katedra Komunikacji Marketingowej. Ponadto prowadzi zajęcia dydaktyczne na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego, a także w Akademii Humanistyczno- Ekonomicznej w Łodzi. Załączniki do wniosku zawierają wszystkie wymagane dokumenty oraz informacje, w tym:

- 1/ autoreferat (32 strony);
- 2/ wykaz publikacji naukowych (63 pozycje, w tym 53 pozycje opublikowane po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych);
- 3/ informację o udziale w konferencjach naukowych, aktywności nauko wo-organizacyjnej, osiągnięciach związanych z działalnością naukową, dydaktyczną i organizacyjną oraz innych, znaczących elementach działalności zawodowej i społecznej.

Dokumentacja ta została przesłana do recenzji i w postaci elektronicznej. Ponadto w książkowej postaci została dołączona monografia Kandydata przedstawiona jako osiągnięcie naukowe uzasadniające nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych.

Wskazane wyżej dokumenty oraz informacje uzasadniają - w ocenie recenzenta - spełnienie wszystkich wymaganych prawem obowiązującym przesłanek dopuszczenia Kandydata do postępowania habilitacyjnego. Należy dodać, że z przedstawionych dokumentów wynika, iż Kandydat nie wnosił do tej pory o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Ad. III.

1. Opinia o monografii naukowej Kandydata, zatytułowanej „Model świadomości prawno-etycznej przedstawicieli zawodów inżynierskich. Studium teoretyczno- prawne i empiryczne” (dalej w recenzji - monografii).

Główny cel badawczy (określony przez Kandydata jako cel poznawczy - s. 15 monografii) to ustalenie modelu teoretycznego oraz empirycznego świadomości prawno-etycznej przedstawicieli zawodów inżynierskich w Polsce w XXI wieku. Sformułowanie celu badawczego jest oryginalne zarówno z uwagi na nowatorstwo kluczowych pojęć zawartych w takim określeniu celu badawczego, jak też ze względu na deficyt podobnych opracowań w literaturze naukowej, w tym w piśmiennictwie z zakresu nauk prawnych. Przedstawione przez Kandydata uzasadnienie naukowej, ale także społecznej potrzeby podjęcia

takiego właśnie celu badawczego (zwl. s. 14-15 monografii) oddaje trafnie - w opinii recenzenta - przejściowość obecnej sytuacji w wielu grupach zawodowych nie tylko w Polsce, ale także w innych społeczeństwach uczestniczących w gwałtownych i coraz szybszych przeobrażeniach cywilizacyjnych współczesnego świata. Dotychczasowe stereotypy/modele postrzegania rzeczywistości zawodowej tracą na przydatności jako instrumenty „oswajania” aktywności zawodowej, zaś nowe dopiero się kształtują i nie są w stanie opanować odczuwanego powszechnie poczucia niepewności w wielu grupach zawodowych. Dlatego też choć wyniki badań Kandydata są formułowane w odniesieniu do szeroko rozumianych zawodów inżynierskich, to jednak mogą służyć jako swoista matryca badawcza do formułowania podobnych celów badawczych w odniesieniu do wielu innych grup zawodowych.

Podobnie oryginalne jest wprowadzenie - jako kluczowej kategorii opisu i wyjaśnienia naukowego stanu świadomości inżynierskich grup zawodowych - pojęcia świadomości prawnno-etycznej współczesnego środowiska inżynierskiego oraz rozróżnienie teoretycznego i empirycznego modelu tej świadomości. Rozróżnienia te mogą być kontrowersyjne dla sporej części przedstawicieli współczesnych nauk społecznych, ponieważ nie są w pełni zharmonizowane z aparatem pojęciowym tych nauk; w aparacie tym dominują dotąd pojęcia świadomości moralnej i świadomości prawnej jako odrębne kategorie opisu i wyjaśnienia zdolności jednostek i grup społecznych do legitymowanej moralnie lub prawnie aktywności w życiu społecznym, w tym rozróżniania działań dobrych bądź złych oraz stosunku do instytucji i norm prawnych. Pojęcie świadomości prawnno-etycznej ma być konstrukcją teoretycznoprawną łączącą rozumienie świadomości moralnej i świadomości prawnej oraz ustalającą relacje między dotychczasowym rozumieniem świadomości moralnej i świadomości prawnej.

Kandydat w autoreferacie podkreśla, że propozycje badawcze zawarte w monografii wyrastają z jego dotychczasowego dorobku naukowego i stanowią kompleksowe rozwinięcie wysuniętych tam tez w zakresie aksjologii prawa i świadomości prawnej, pedagogiki prawa, komunikacji społecznej i funkcji komunikacyjnych tworzenia oraz stosowania prawa, a także partycypacji w życiu publicznym, w tym w procesach prawotwórczych. Zdaniem Kandydata „połączenie świadomości prawnej i świadomości etycznej w jeden przedmiot badań skutkuje szerszym uwzględnieniem tematyki aksjologicznej i historii filozofii” (s. 3 autoreferatu). Natomiast rozróżnienie modelu teoretycznego i modelu empirycznego dokonane w monografii ma za podstawę różnicę między pojęciami, poglądami i rozwiązaniami normatywnymi funkcjonującymi w społeczeństwie i poznawanymi poprzez badanie odpowiednich źródeł oraz uporządkowanymi logicznie, a zachowaniami i rzeczywistymi motywami działania jednostek jakiejś grupy społecznej. Dla Kandydata taką badaną grupą społeczną (poprzez odpowiednie badania ilościowe na próbie reprezentatywnej tej grupy) są jednostki tworzące współczesną inżynierską grupę zawodową.

Stosownie do wskazanego wyżej celu badawczego Kandydat skonstruował złożony, uzasadniony metodologicznie układ kroków badawczych oraz założeń, hipotez i czynności badawczych niezbędnych w procesie realizacji głównego

celu badawczego. Należą do nich (zwłaszcza w odniesieniu do budowy teoretycznego modelu świadomości prawno-etycznej inżynierów): ustalenie atrybutów świadomości jednostkowej, ustalenie zakresu pojęciowego oraz istotnych cech świadomości prawno-etycznej (włącznie z próbą włączenia pojęcia świadomości prawno-etycznej do dotychczasowej siatki pojęciowej stosowanej w badaniach nad świadomością społeczną), ustalenie katalogu i struktury zawodów tworzących szerszą grupę zawodową inżynierów, ustalenie źródeł tworzących ramy prawne statusu i wykonywania zawodów inżynierskich, ustalenie źródeł deontologii zawodowej inżynierów, a także ustalenie struktury organizacji inżynierskich oraz aksjologicznych i normatywnych ram oddziaływania tych organizacji na poszczególne jednostki wykonujące dany zawód inżyniera. Szczegółowym zadaniem badawczym służącym rekonstrukcji empirycznego modelu świadomości prawno-etycznej jest zaś ustalenie stosunku przedstawicieli zawodów inżynierskich do norm prawnych oraz deontologii zawodowej w badanych grupach zawodowych inżynierów.

We współczesnej teorii i filozofii prawa możemy bez trudu odnaleźć wiele opracowań poświęconych świadomości prawnej lub zagadnieniom szczegółowym związanym ze zjawiskami zaliczanymi do świadomości moralnej czy świadomości prawnej. Nierzadkie są też opracowania odwołujące się do deontologii różnorodnych grup zawodowych (w tym zwłaszcza deontologii zawodów prawniczych). Takie opracowania ze zrozumiałych względów stały się interesującym i użytecznym punktem odniesienia dla badań prowadzonych przez Kandydata. Przy realizacji wspomnianych wyżej kroków badawczych wielokrotnie sięgał on do takich właśnie opracowań, wykazując się należyłą starannością oraz rzetelnością, a jednocześnie krytyczną analizą zastanych poglądów i koncepcji. Jest to godne podkreślenia, bowiem Kandydat nie traktuje swojego osiągnięcia naukowego jako *sui generis* „odkrywania Ameryki” czy też totalnej krytyki dotychczasowego dorobku w badaniach nad świadomością społeczną (w tym świadomością prawną). Tam, gdzie jest to możliwe i potrzebne, korzysta z tego dorobku, mając jednak na względzie specyfikę swoich badań oraz podstawowy cel badawczy. Ma świadomość, że dorobek ten, przywołany i odpowiednio wykorzystywany w monografii, powstawał w odmiennych realiach społecznych, politycznych i gospodarczych. Realia te różniły się, pod wieloma względami jakościowo, od współczesnej rzeczywistości jako podstawy kształtowania świadomości moralnej i świadomości prawnej współczesnego społeczeństwa polskiego, w tym też funkcjonujących w tym społeczeństwie grup zawodowych inżynierów. Już ta konstatacja pozwala na potraktowanie celu badawczego oraz skonstruowanego dla jego realizacji szerokiego programu badawczego jako oryginalnego przedsięwzięcia naukowego o niewątpliwym ładunku nowatorstwa. Oryginalnością cechuje się też aparat pojęciowy (w tym przede wszystkim wspomniana wcześniej, tytułowa kategoria świadomości prawno-etycznej), jaki służy realizacji celu badawczego. To, na ile zaproponowana kategoria pojęciowa i sposób opisu oraz wyjaśnienia świadomości prawno-etycznej w odniesieniu do różnorodnych grup zawodowych okaże się adekwatne do współczesnej rzeczywistości, jest jednak kwestią czasu i żmudnego gromadzenia odpowiedniego dorobku wynikającego nie tylko z ustaleń teoretycznych, ale

również z badań empirycznych. W szerszej skali należy więc potraktować osiągnięcie Kandydata jako znaczącą, oryginalną hipotezę metodologiczno- teoretyczną, zaś w odniesieniu do wyników badań empirycznych - jako nowatorski opis (nawet jeśli uznamy wyniki badań empirycznych przeprowadzonych przez Kandydata za cząstkowe) oraz istotną i oryginalną propozycję wyjaśnienia obecnego stanu szerokiej grupy zawodowej skupiającej różne zawody inżynierskie w polskim społeczeństwie oraz świadomości inżynierów. Są więc podstawy do stwierdzenia, że zgłoszone przez Kandydata osiągnięcie w postaci książki poświęconej zreferowaniu wyników badań nad świadomością prawno-etyczną inżynierów we współczesnej Polsce - odznacza się nowością nie tylko na tle współczesnego polskiego piśmiennictwa naukowego (w tym zwłaszcza polskiej literatury w zakresie teorii i filozofii prawa), ale także w szerszej perspektywie badawczej odnoszącej się do badań zagranicznych. Co za tym idzie, model świadomości prawno-etycznej, oparty na ośmiu komponentach oraz rozwinięty w dwóch ujęciach (teoretycznym i empirycznym), stanowi istotny wkład w rozwój nauk prawnych jako jednej z dyscyplin w obrębie nauk społecznych. Powtórzyć jednak należy, że weryfikacja rzeczywistego oddziaływania (w tym zakresu wpływu na toczącą się w środowisku teorii prawa, a także socjologii dyskusję nad takimi narzędziami opisu i wyjaśnienia świadomości moralnej i świadomości prawnej, jakie okażą się adekwatne wobec przeobrażeń dokonujących się w życiu społecznych i dotyczących świadomości jednostkowej w różnych grupach społecznych) zaproponowanego modelu świadomości prawno-etycznej jest kwestią czasu. Wydaje się, że weryfikacja ta w dużym stopniu będzie uzależniona od odpowiedzi na inne pytanie z wielowiekową już tradycją, a mianowicie od rozwiązań dotyczących relacji między umocowanymi w szerszym systemie wartości normami moralnymi a umocowanymi w przymusie władzy publicznej (a może nawet w rzeczywistych aktach przemocy dokonywanych przez organy tej władzy?) normami prawnymi.

Uznaniu osiągnięcia Kandydata za oryginalne i wyposażone w możliwości efektywnego oddziaływania na współczesne nauki prawne sprzyja też propozycja poszerzenia paradygmatu amerykańskiej socjologii prawa (prawo w książkach a prawo w działaniu) o zagadnienia etyczne (prawo jako element teoretycznej konstrukcji systemu wiążących norm postępowania, a więc modelu kontroli społecznej a rzeczywiste efekty działania/wpływu tego systemu na zachowania jednostkowe i zachowania grupowe. Być może (choć Kandydat tego nie formułuje wprost w tekście monografii) jest to uzasadnienie dla budowy kategorii pojęciowej łączącej normy prawne i normy etyczne jako podstawę postaw i motywów zachowań jednostkowych - pojęcia świadomości prawno-etycznej.

Rozróżnienie modelu teoretycznego i empirycznego świadomości prawno-etycznej w założeniu ma prowadzić do kompleksowego i krytycznego (w odniesieniu do obecnego stanu badań) opisu i wyjaśnienia złożonej problematyki świadomości społecznej. Podzielałam w związku z tym tezę Kandydata, że każda koncepcja naukowa oparta na dążeniu do budowy pewnych uogólnień oraz teoretycznych ram ujmowania rzeczywistości (a w szczególności rzeczywistości społecznej) powinna być koncepcją weryfikowalną, a więc z

założenia zdolną do jej odniesienia do rzeczywistości. Mówiąc ogólniej: każda teoria naukowa powinna być teorią możliwą do jej aplikacji, bezpośredniego odniesienia do rzeczywistości traktowanej jako przedmiot badań. Tak też postąpił Kandydat dzieląc co prawda swoją monografię na dwie części (poświęcone odrębnie modelowi teoretycznemu oraz modelowi empirycznemu świadomości prawno-etycznej), ale w rzeczywistości podejmując próbę wykazania możliwości aplikacyjnych zaproponowanego modelu teoretycznego do badania świadomości jednostek zaliczonych do grupy zawodów inżynierskich we współczesnym społeczeństwie polskim.

Metody badawcze, jakimi posłużył się Kandydat przygotowując swoją monografię, są adekwatne wobec zarówno swoistości przedmiotu badań, jak też postawionego celu badawczego oraz szczegółowych badań. Trafność doboru tych metod potwierdza struktura monografii, składająca się z dwóch wyraźnie zaznaczonych merytorycznie części: rozważaniom teoretycznym (rozdziały I i II, obejmujące łącznie prawie 180 stron) oraz relacjonowaniu wyników badań empirycznych (rozdział IV, liczący 70 stron). Rozdział III (nieco ponad 80 stron) pełni rolę swoistego tła oraz wprowadzenia pod kątem budowy empirycznego modelu świadomości prawno-etycznej jednostek tworzących społeczność zawodową inżynierów. Pozostała część obszernej monografii liczącej łącznie 540 stron, to w zasadniczej części szczegóły rzetelnego warsztatu naukowego Kandydata, obejmujące bogatą bibliografię wykorzystaną przy konstruowaniu obu modeli świadomości prawno-etycznej, a także - zwłaszcza w odniesieniu do rozdziałów III i IV - wykazy grup zawodowych inżynierów jako grup poddanych badaniom, przywołanych źródeł prawa i regulacji deontologicznych, orzecznictwa sądowego i przede wszystkim rzetelny opis sposobu przygotowania badań empirycznych (włącznie z trudnościami w doborze próby poddanej badaniom, a także formułowaniu pytań objętych kwestionariuszem i sposobu pozyskania materiału badawczego).

Teza badawcza zmierzająca do realizacji zasadniczego celu badawczego i wyznaczająca zakres badań Kandydata w monografii, została ujęta następująco: model teoretyczny świadomości prawno-etycznej należy rozważyć w ujęciu epistemologicznym (zdolności do poznania) i normatywnym (a w istocie świadomościowo-normatywnym, dotyczącym percepcji odpowiednich norm prawnych i norm moralnych przez jednostki). Współcześnie model teoretyczny świadomości prawno-etycznej jednostek tworzących inżynierską grupę zawodową odznacza się pluralizmem aksjologicznym, a nawet w poszczególnych przejawach postawą nonkognitywistyczną (w ujęciu epistemologicznym) oraz narastającym gwałtownie zakresem i szczegółowością regulacji normatywnej (zarówno normami prawa powszechnie obowiązującego, jak też kodeksami deontologicznymi poszczególnych grup zawodowych inżynierów), jakie wkraczają w lukę powstałą wskutek zanikania nieformalnych norm wykonywania zawodu, w tym norm dotyczących niezbędnej staranności zawodowej oraz odpowiedzialności zawodowej. Dostrzegalne przeobrażenia w tym zakresie pozwalają na sformułowanie hipotezy o malejącej roli norm moralnych oraz wzrastającym znaczeniu norm stanowionych w postaci prawa powszechnie obowiązującego oraz norm deontologicznych stanowionych przez grupy inżynierskie o cechach samorządowych. Hipoteza ta uzasadnia kolejność

członów tytułowej kategorii pojęciowej: świadomość prawno-etyczna (a nie etyczno-prawna).

Podstawowy cel badawczy znajduje rozwinięcie w postaci dziewięciu szczegółowych kwestii badawczych, wraz z ich uszczegółowieniem w postaci hipotez roboczych. Rozwiązywanie szczegółowych problemów badawczych, przebiegające poprzez odpowiednie przetwarzanie i systematyzację materiału badawczego (w rozdziale I i II przy wykorzystaniu przede wszystkim metody hermeneutycznej, a także analizy krytycznej poglądów i koncepcji napotkanych w literaturze przedmiotu, zaś w rozdziale III i IV poprzez rozwiązywanie problemów poznawczych dotyczących ustaleń w kwestii zawodów inżynierskich oraz konstruowania i przeprowadzenia badań empirycznych przy wykorzystaniu wybranych metod i technik pozyskiwania i przetwarzania danych empirycznych), pozwoliło Kandydatowi na rzetelne i poprawne metodologicznie uzasadnienie wniosku o realizacji postawionego celu badawczego, zarówno w odniesieniu do modelu teoretycznego świadomości prawno-etycznej, jak też modelu empirycznego świadomości prawno-etycznej grup zawodowych tworzących społeczność inżynierów we współczesnej Polsce.

Modelowanie rzeczywistości społecznej jest często wykorzystywanym w naukach społecznych sposobem uporządkowanego opisu i wyjaśnienia badanej rzeczywistości. Ma on swoją logiczną podbudowę w postaci pojęć typu oraz typologii. Z dwóch tych pojęć Kandydat skoncentrował swoją uwagę na pojęciu typu, ale w szerszym uzasadnieniu metodologicznym dotyczącym procesu modelowania oraz konstruowania modelu. Wyróżnienie typu jest - w perspektywie logicznej - wstępem do konstruowania typologii określonych obiektów lub także pewnej klasy obiektów. Niezbędnym elementem konstruowania typu jest rozróżnienie cech konstytutywnych i konsekwentnych danego obiektu. Podobnie przy konstruowaniu modelu niezbędne jest rozróżnienie cech substancjalnych dla danego zjawiska (stanu rzeczy, procesu etc.) oraz cech akcydentalnych. W tym kontekście użycie pojęcia modelu do rozróżnienia modelu teoretycznego oraz modelu empirycznego budzi pewne wątpliwości. O ile bowiem przy konstruowaniu modelu empirycznego rozróżnienie tych cech znajduje odzwierciedlenie we wprowadzonych przez Kandydata zestawach zmiennych niezależnych oraz zależnych, o tyle rozróżnienie cech substancjalnych i akcydentalnych w modelu teoretycznym jest bardziej intuicyjne, nie do końca wyeksplikowane. Jest ponadto w dużym stopniu uzależnione od prowadzonej przez Kandydata analizy krytycznej odpowiednich poglądów napotkanych w doktrynie. Przedstawiony na s. 19-20 monografii katalog zmiennych zależnych został, zdaniem recenzenta, opisany bardzo niejednoznacznie i nie rozróżnia zmiennych zależnych stosownie do dwóch wyróżnionych modeli, a ponadto zawiera niejasną klauzulę „zmiennych zależnych poznawanych na podstawie zmiennych niezależnych za pomocą wskaźników” (s. 19). Katalog ten nie znajduje też wiernego odniesienia przy definiowaniu pojęcia świadomości prawno-etycznej (s. 192-201 monografii). Powyższa uwaga nie umniejsza jednak merytorycznej wartości konstrukcji świadomości prawno-etycznej, charakteryzowanych w monografii nie tylko poprzez cztery aspekty „dyspozycji ludzkiego umysłu ...” (w tej mierze Kandydat ociera się o rozumowanie *idem per idem* pisząc, że „świadomość

prawno-etyczną można zdefiniować jako dyspozycję ludzkiego umysłu do rozwijania i posługiwania się świadomością prawną i świadomością etyczną w sposób spójny i wzajemnie powiązany oraz konfrontowania obu obszarów” - s. 195), ale - co recenzent uznaje za wartościowe i wytyczające spójny program badawczy realizowany w dalszej części monografii - komponenty świadomości prawno-etycznej (s. 195-196 monografii).

Wartościową i wykazującą sprawność rozumowania prawniczego prowadzonego przez Kandydata jest treść rozdziału III. Udowodnił on w tym rozdziale także dobre przygotowanie w zakresie prawa obowiązującego, zarówno polskiego, jak też prawa Unii Europejskiej przy charakterystyce prawnych uwarunkowań statusu i wykonywania poszczególnych zawodów inżynierskich. Wykazał również, że kategorie pojęciowe o kluczowym znaczeniu dla celu badawczego, jak komponenty świadomości prawno-etycznej, pedagogika prawna, aksjologia teoretycznego modelu świadomości prawno-etycznej, w tym pojęcia dobra wspólnego i odpowiedzialności zawodowej itp. - znajdują odpowiednie i uzasadnione zastosowanie w tych rozumowaniach. Wartościowe są w tym rozdziale rozważania prowadzące do definicji i katalogowania zawodów inżynierskich (s. 205-218), systematyzujące stan regulacji obowiązującego prawa polskiego (z rzetelnymi zastrzeżeniami dotyczącymi kłopotów w jednoznacznym ustaleniu daty granicznej obowiązywania poszczególnych analizowanych źródeł prawa), rekonstruujące status zawodów inżynierskich, ich ramy deontologiczne i działalność normotwórczą organizacji inżynierskich, stowarzyszeń, samorządów oraz izb gospodarczych. Rozdział ten w konsekwencji stanowi mocną podstawę rozważań prowadzonych w kolejnym rozdziale i skierowanych na rekonstrukcję (uporządkowany opis) obecnego stanu świadomości prawno-etycznej w społeczności inżynierskiej w Polsce.

Także rozdział IY mieści cenną treść poznawczą dzięki rozwiniętej charakterystyce własnych, oryginalnych badań empirycznych. Włączanie takiej analizy do badań umieszczanych w zasadniczym stopniu w perspektywie teorii i filozofii prawa jest zawsze ryzykowne z uwagi na jaskrawe odmienności epistemologiczne oraz w konsekwencji także odmienności metodologiczne. W opinii recenzenta Kandydat uniknął jednak trudności metodologicznych przede wszystkim poprzez powierzenie przygotowania odpowiedniego kwestionariusza badawczego, przeprowadzenie badań oraz wstępne przetworzenie ich wyników wyspecjalizowanym podmiotom. Co prawda pozostanie zawsze kwestia możliwości skonstruowania modelu (co *a limine* oznacza konieczność uwzględnienia wszystkich substancjalnych cech konstrukcji/typu świadomości prawno-etycznej) w sytuacji, w której kwestionariusz obejmuje jedynie 28 pytań (w tym siedmiu tworzących tzw. metryczkę badań), przy czym pytania o wiedzę zawodową, cenione przez respondenta/respondentkę wartości w życiu społecznym i w działalności zawodowej oraz preferowane postawy wobec prawa obowiązującego oraz wobec wiążących norm deontologii zawodowej są siłą rzeczy bardzo ogólne. Bardziej adekwatne, w odniesieniu do zakresu przeprowadzonych badań empirycznych, byłoby sformułowanie „elementy konstrukcji modelu empirycznego” zamiast „model empiryczny”. Pomimo zgłoszonego wyżej

zastrzeżenia, w opinii recenzenta treść rozdziału IV jest mocnym argumentem świadczącym o dużej wartości naukowej tej części monografii, w szczególności odwagi i przygotowania w realizacji idei takiej teorii prawa, jaka daje bezpośrednie możliwości budowy adekwatnej wizji rzeczywistości prawnej.

2. Opinia o pozostałym dorobku naukowym Kandydata.

Dotychczasowy dorobek naukowy Kandydata należy uznać za pokaźny zarówno co do liczby publikacji (łącznie 63 pozycje), jak też - co oczywiście ma podstawowe znaczenie - jego wartości ustalonej między innymi poprzez skalę odzewu środowiska naukowego na treści i pomysły zawarte w tych publikacjach, jak też aktywnością konferencyjną Kandydata (referatami wystąpieniami znajdującymi w większości wyraz w publikacjach pokonferencyjnych). Po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych Kandydat opublikował dwie autorskie monografie naukowe, dwadzieścia jeden artykułów naukowych, trzy monografie naukowe we współautorstwie oraz dwadzieścia siedem rozdziałów w zbiorowych opracowaniach naukowych. Był redaktorem naukowym jednej monografii oraz współredaktorem trzech kolejnych. Aczkolwiek w jego dorobku naukowym dominują samodzielne publikacje naukowe, to należy zwrócić uwagę na szereg pozycji opracowanych we współautorstwie (w tym kierowanych przez Kandydata), co dobrze świadczy o umiejętnościach i predyspozycjach Kandydata do pracy w zespołach naukowym, w tym kierowania zespołami badawczymi.

Znaczenie i wpływ dorobku naukowego Kandydata na rozwój nauk prawnych znajduje odzwierciedlenie w 64 cytowaniach (według bazy Google Scholar na dzień 30 czerwca 2025 r.) Wpływ ten widać także we wskaźnikach innych baz naukowych (Web of Science, Scopus), choć bazy te nie zawsze są w stanie uchwycić specyfikę nauk prawnych i nie można tych wskaźników uznać za miarodajne dla oceny jakości dorobku naukowego z punktu widzenia nauk prawnych. Kandydat nie podał sumarycznej punktacji ministerialnej odnoszącej się do jego dorobku naukowego, jednakże na stronie internetowej Politechniki Opolskiej znajduje się informacja o przypisaniu mu 1383 punktów (www://baza.wiedzy.po.edu.pl/info/author/OUTb7d2d33040b94fc7bc4aaa491b3bbc06 dostęp 6 stycznia 2026 r.). W recenzjach przygotowywanych na potrzeby postępowania habilitacyjnego nie ma co prawda obowiązku formalnego budowy podstawy oceny dorobku habilitanta na podstawie wskaźników miarodajnych baz wiedzy i pomiaru aktywności naukowej oraz jej wpływu na odpowiednie środowisko naukowe (podzielam tu interpretację odpowiednich przepisów prawa obowiązującego dokonaną przez G. Węgrzyna, Kryteria i procedury w postępowaniach o nadanie stopnia doktora habilitowanego, Gdańsk 2025), jednakże wskazane wyżej dane oraz informacje mogą być traktowane jako dodatkowe argumenty wzmacniające pozytywną ocenę wartości naukowej pokaźnego dorobku naukowego oraz aktywności naukowej Kandydata. Dotyczy to zarówno tej części dorobku, jaka powstała do momentu nadania Kandydatowi stopnia naukowego doktora nauk prawnych, jak też części dorobku naukowego wypracowanego już po uzyskaniu stopnia doktora.

Wartość dorobku naukowego Kandydata wynika, jak już wcześniej w recenzji zaznaczono, nie tylko z ich znacznej liczby przekraczającej średnią liczbę opublikowanych pozycji naukowych przedkładanych w postępowaniach

o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, jak również z mierzonego odpowiednimi wskaźnikami cytowań. Lektura zgłoszonych przez Kandydata opublikowanych pozycji dorobku naukowego daje w pełni uzasadnione podstawy do oceny tych publikacji jako interesujących poznawczo (co do sformułowania odpowiednich tez i pomysłów naukowych, dotyczących w dużej mierze obszaru badawczego nauk prawnych, w tym teorii

1 filozofii prawa), przygotowanych rzetelnie od strony warsztatu naukowego Kandydata oraz adekwatnie co do relacji pomiędzy materiałem naukowym badanym w tych publikacjach a zastosowanymi metodami badawczymi. Poza metodami o podstawowym znaczeniu dla całych nauk społecznych (takich jak między innymi metoda hermeneutyczna poznawania rzeczywistości społecznej, w tym prawnej, metoda badań systemowych, w tym systemowego ujmowania świata zjawisk prawnych, metoda porównawcza, w tym metoda badań prawnoporównawczych, empiryczne metody i techniki badania zjawisk społecznych itp.), Kandydat w swoich publikacjach wykazuje się rzetelnym korzystaniem z kluczowej dla dogmatyki prawa metody logiczno-językowej (w tym rozumowaniami i regułami właściwymi dla wykładni prawa obowiązującego). Istotne znaczenie dla oceny dorobku naukowego Kandydata mają jednak przede wszystkim propozycje badawcze i wnioski wynikające z badań, opublikowane głównie w opracowaniach monograficznych Kandydata (monografiach samodzielnych, ale w kilku przypadkach także we współautorstwie) oraz w artykułach naukowych. Poniżej zostanie zwięźle scharakteryzowana grupa najważniejszych - w ocenie recenzenta - wniosków i propozycji zawartych w tych monografiach i artykułach.

Nurtem badawczym, jaki można wyróżnić już począwszy od pierwszych prac naukowych opublikowanych jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora nauk prawnych przez Kandydata, jest aksjologia prawa. Jest ona traktowana szeroko, bowiem Kandydata interesują nie tylko wartości wydobywane w drodze wykładni prawa, ale również wartości systemowe oraz wartości w procesach legislacyjnych. Wartości te Kandydat postrzega jako ważne nie tylko dla odpowiednich środowisk prawniczych (praktyki prawa, teorii i filozofii prawa), ale również dla użytkowników porządku prawnego. Stąd w ramach tego nurtu pojawia się i jest konsekwentnie prowadzony wątek badań nad pedagogiką prawa, systemem instytucjonalnym edukacji prawniczej i edukacji prawnej oraz powiązaniem między edukacją prawną a ochroną i urzeczywistnianiem praw człowieka. Wątek ten (choć prowadzony w dużej mierze we współdziałaniu z Profesorem S. L. Stadniczeńko) należy uznać za oryginalny i stanowiący sam w sobie znaczny wkład w rozwój nauk prawnych. Znajduje on odpowiednie odzwierciedlenie w większości publikacji naukowych Kandydata, choć *sui generis* podsumowanie badań w tym zakresie i zarazem wskazanie dalszych kierunków badań w ramach pedagogiki prawa zostało zawarte przede wszystkim w dwóch publikacjach (S. L. Stadniczeńko, P. Zamelski, Pedagogika prawa. Vade mecum! Pójdź ze mną!, Warszawa 2016; S. L. Stadniczeńko, P. Zamelski, Pedagogika prawa. Pomoc w zrozumieniu prawa i sensu życia, Warszawa 2020).

Z powyższym nurtem badawczym jest powiązany kolejny nurt, zasadzający się na ujmowaniu rzeczywistości prawnej jako rzeczywistości systemowo porządkowanej, odzwierciedlonej w podstawowej kategorii opisu i wyjaśniania zjawisk prawnych, jaką jest pojęcie systemu prawa. Kandydata interesują jednak nie tylko kwestie systemowego porządkowania rezultatów wykładni przepisów prawa obowiązującego (choć w tej dziedzinie wykazuje się niewątpliwymi kompetencjami i trafnością interpretacyjną), ale również aksjologiczne podstawy wykładni prawa oraz społeczne funkcje praktyki prawa (orzecznictwa sądowego) i prawniczego środowiska naukowego. Wydaje się, że w ramach badań w tym właśnie nurcie badawczym zrodził się forsowany w monografii pomysł rozróżnienia modelu teoretycznego (tworzonego/rekonstruowanego głównie przez przedstawicieli teorii i filozofii prawa) oraz modelu empirycznego świadomości prawno-etycznej (odtworzanego w drodze empirycznych badań nad jednostkowymi postawami, wiedzą, poglądami i motywami postępowania w sferze rzeczywistości prawnej). W tym też nurcie można poszukiwać uzasadnienia oryginalnego, choć kontrowersyjnego pomysłu kategoriałnego, polegającego na próbie włączenia do aparatu pojęciowego nauk społecznych kategorii świadomości prawno-etycznej. Kandydat w swoich publikacjach nie koncentruje się bowiem na klasycznej dychotomii prawo- moralność (choć poszukuje źródeł swoich koncepcji m. in. w petrażyckańskiej teorii prawa i moralności), ale podejmuje próbę wykazania, że poprawne i oparte na powszechnych wartościach (w tym na prawach człowieka) funkcjonowanie społeczeństwa zorganizowanego w państwo wymaga uzasadnionego aksjologicznie i skutecznego systemu prawa (włącznie z instytucjonalnym systemem legislacyjnym, a także systemem ochrony prawnej). Dlatego tylko traktowanie zjawisk prawnych (instytucji i norm) w połączeniu z wartościami i normami moralnymi może zapewnić właściwy, uzasadniony aksjologicznie porządek w życiu społecznym.

Dużo miejsca w dorobku naukowym Kandydat poświęcił wychowawczej funkcji prawa, nawiązując w ten sposób do idei polityki prawa L. Petrażyckiego. Przy budowie wizji pedagogiki prawa rozwinął twórczo tę koncepcję, wykorzystując dorobek światowej literatury nauk społecznych z zakresu komunikacji społecznej. Pomysł wykorzystania dorobku nauk społecznych w zakresie komunikacji społecznej na gruncie nauk prawnych nie jest co prawda odosobniony we współczesnej polskiej teorii i filozofii prawa, jednakże powiązanie tego dorobku z wizją pedagogiki prawa oraz edukacji prawnej jednostek wnosi nowe możliwości co do opisu prawa jako narzędzia i gwaranta uzasadnionej aksjologicznie komunikacji zarówno w życiu publicznym, jak też w komunikacji jednostkowej. Tym zagadnieniom Kandydat poświęcił większość rozważań zawartych w kilkudziesięciu publikacjach (w tym w publikacjach ujętych w autoreferacie (s. 16-17 autoreferatu). Należy dodać, że wskazane wyżej wątki badawcze dotyczą również kolejnych, znajdujących się w druku publikacji; wątki te były w pewnej części przedstawione przez Kandydata na konferencjach naukowych, w jakich uczestniczył on w kilkudziesięciu ostatnich miesiącach.

Wskazane wyżej wątki badawcze mieszczą się bez wątpliwości w obszarze współczesnej teorii i filozofii prawa jako subdyscypliny w ramach nauk prawnych realizującej idee wewnętrznej i zewnętrznej integracji tych nauk.

Zainteresowania naukowe Kandydata, a także obszary badawcze, w jakich dotąd się poruszał, tworzą - pomimo pozornego rozstrzelenia tematyki podejmowanej w publikacjach naukowych - dość spójną i konsekwentnie realizowaną strategię badawczą. Od wielkich problemów współczesnej teorii i filozofii prawa (jak prawa człowieka, dobro wspólne i jego prawne zabezpieczenie oraz urzeczywistnianie, ład moralny i prawny, funkcje prawa oraz ich uzasadnienie aksjologiczne itp.) Kandydat potrafi bowiem płynnie i z niewątpliwą kompetencją przejść do szczegółowych kwestii i zadań badawczych (np. zasad gospodarki leśnej oraz prawnej ich regulacji, prawnych mechanizmów odpowiedzialności podmiotów leczniczych, edukacji seksualnej, prawa kościelnego, wykluczenia społecznego czy deontologii zawodów inżynierskich). Jeśli jednak zważyć szczegółowe wątki analizy takiej pozornie rozstrzelonej tematyki, to szybko zauważyć można wiodące wątki teoretyczno- lub filozoficzno-prawne, jakie są ilustrowane lub stawiane jako egzemplifikacja głównych nurtów badawczych Kandydata. Jest to wyraz przekonania Kandydata, że wielkie problemy badawcze nauk społecznych (i nauk prawnych jako ich części) powinny być odnoszone do rzeczywistości prawnej, odnajdywane w działaniach ludzi, motywach tych działań oraz ich społecznych skutkach. Z przekonaniem tym łączy się idea urzeczywistniania prawa, polegająca na transpozycji aksjologii prawa (między innymi poprzez odpowiednio zorganizowany system instytucjonalny pedagogiki prawa) do procesów społecznego tworzenia i działania prawa.

Urzeczywistnianiu prawa Kandydat poświęcił w swoich publikacjach sporo miejsca, choć nie zawsze czynił to już w samym tytule poszczególnych pozycji. Także w scharakteryzowanej już wcześniej monografii kwestia urzeczywistniania zajmuje poczesne miejsce, w ramach rozdziału poświęconego modelowi empirycznemu świadomości prawno-etycznej. Kwestia ta wiąże się z kształtowaniem świadomości prawno-etycznej (wiedzy o prawie obowiązującym, kompetencji niezbędnych do korzystania z prawa zarówno jako instrumentu ochrony aksjologicznie uzasadnionych roszczeń, jak też instrumentu osiągnięcia zasadnych aksjologicznie interesów jednostkowych i grupowych). Niezbyt fortunate jest tu zawarte w autoreferacie sformułowanie, że: „Urzeczywistnianie prawa, a tym samym aksjologii wyznaczającej jego treść, wiąże się z posiadaniem właściwie rozwiniętej świadomości prawnej i prawno-etycznej”. Chodzi tu nie tylko o niefortunność sformułowania „posiadanie świadomości ...”, ale również rozróżnienie świadomości prawnej i prawno-etycznej, co idzie w poprzek forsowanej w swoich publikacji tezie o nierozłączności moralnych/etycznych i prawnych treści świadomości prawno-etycznej. Jeśli odwołać się tu do petrażycjańskiej tezy o wychowawczej funkcji prawa, to zadaniem pedagogiki prawa w jej instytucjonalnym aspekcie byłoby właśnie takie kształtowanie świadomości prawno-etycznej w skali społecznej, aby jednostki były gotowe do udziału w postępowaniach prawnych, ale także do partycypacji w procesach prawotwórczych oraz w życiu publicznym,

działalności w instytucjach i organach demokracji przedstawicielskiej i w organizacjach pozarządowych.

Podsumowując zwięzły opis i ocenę dorobku naukowego Kandydata należy podkreślić, że wiele pozycji opublikowanych jeszcze przed wiodącą monografią zawiera, czasami w załączkowej, a niekiedy już w dojrzałej postaci tezy, jakie Kandydat postawił w monografii. Świadczy to dobrze o procesie dojrzewania naukowego oraz umiejętności stopniowej budowy szerokiej perspektywy badawczej, w jakiej został umieszczony system hipotez zawartych w monografii. Podobnie należy skomentować proces nabywania wiedzy metodologicznej oraz umiejętności posługiwania się zarówno metodami badawczymi właściwymi dla nauk prawnych, jak też metodami badania zjawisk społecznych charakterystycznymi dla innych nauk społecznych (w tym metodami badań empirycznych).

Ad. IV. Konkluzja.

Na podstawie sformułowanych wyżej ocen oraz opinii dotyczących oryginalności i znaczenia tez zawartych w monografii przedstawionej jako kluczowe osiągnięcie naukowe, a także w pozostałych publikacjach naukowych Kandydata, wnoszę o dopuszczenie Kandydata do dalszych czynności w postępowaniu habilitacyjnym oraz nadanie mu stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych.

Konkluzja wynika ze szczegółowej analizy osiągnięć naukowych Kandydata, jakie - w ocenie recenzenta - zawierają nowatorskie treści oraz propozycje badawcze oraz stanowią znaczący wkład w rozwój nauk prawnych. Osiągnięcia te zawarte są zwłaszcza w treści monografii wskazanej przez Kandydata jako podstawowe osiągnięcie naukowe, ale także w kilku innych opracowaniach monograficznych i artykułach naukowych Kandydata (samodzielnych lub we współautorstwie). Dodatkowo Kandydat wykazuje się istotną aktywnością naukowo-dydaktyczną realizowaną w znaczących uczelniach (Politechnika Opolska, Uniwersytet Opolski, Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi) oraz przejawiającą się w udziale w konferencjach naukowych w zakresie nauk społecznych, w tym nauk prawnych (jako organizator/współorganizator, a także referent). Podsumowując: dorobek naukowy Kandydata, w tym zwłaszcza monografia przedstawiona jako osiągnięcie naukowe uzasadniające nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych, stanowią znaczny wkład Kandydata w rozwój nauk prawnych, a tym samym spełniają wymóg określony w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym.